

Hoofdstuk 8:

Televisie en haar eerste toepassingen

1. De televisie steekt de neus aan het spreekwoordelijke venster

“De belangstelling voor de televisie groeit van dag tot dag. Bijzonder in Engeland en Duitsland werden prachtige offers gebracht, ook van omroepswege, om de ontwikkeling van deze nieuwe techniek zoo veel mogelijk in de hand te werken”, dixit het Radiojaarboek 1934 (p.334). Van televisie was reeds eind jaren twintig sprake. De eerste experimenten met televisie waren gebaseerd op de rechtstreekse transmissie van lichtprikkels naar de hersenen die door het oog werden opgevangen. Tegen het midden van de jaren dertig werd succesvol met het nieuwe medium geëxperimenteerd. Vooral Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk liepen aan kop.

Televisie was een doorontwikkeling van radio en bood perspectieven voor de industrie wanneer de markt voor radiotoestellen het verzadigingspunt zou bereiken. In België stelden de radiofabrikanten zich voorzichtig en afwachtend op. Zelfs de S.B.R. waagde zich niet aan de productie van een televisieontvanger. Net als dat met radio het geval was geweest diende aan een noodzakelijke voorwaarde voldaan te worden vooraleer de productie kon starten: regelmatige en gevarieerde uitzendingen moesten het publiek kunnen overtuigen. Daarnaast diende een betaalbare en gebruiksvriendelijke ontvanger te worden ontwikkeld.

De mechanische of elektronische procédés, al naar gelang de gebruikte aftastmethode van beeld of toneel, steunden op de eigenschappen van de fotocel. Dit is een luchtledige buis waarin bepaalde elementen zodanig geschikt zijn dat lichtvariaties of modulaties omgezet worden in elektrische variaties die na versterking de uitgezonden draaggolf gaan moduleren in de zender. Televisie is dus geen opname van beeld zoals met een gewone camera waarbij het beeld ineens vastgelegd wordt. Het in stukken gedetailleerde beeld uit de studio werd weer samengesteld in de televisieontvanger.

Eenmaal bekend hoe lichtvariaties omgezet konden worden in elektrische diende men na te gaan hoe het beeld afgetast moest worden. Het ging dus om een ontcijfering van zo klein mogelijke oppervlakte-elementen. Het meest gebruikte procédé was de tussenplaat-sing van de draaiende **Nipkow** schijf. Deze was voorzien van draaiende gaten, soms lenzen, die spiraalsgewijze aan de omtrek geschikt zijn en achtereenvolgens in het opnameap-

paraat al de puntjes op een lijn, en van hoog naar laag, al de lijnen van het beeld vertoont. Het lijnengetal (30, 60, 80, enz.) staat gelijk met het aantal gaatjes in de schijf en bepaalt het karakter van de beelduitzending.

Er bestonden twee soorten televisie: rechtstreekse en telecinema. Rechtstreekse uitzendingen vereisten een intense verlichting die tot studio-opnames over een zeer nauw opnameveld dwong. Bij telecinema werden de beelden eerst gewoon op een film opgenomen en daarna met een speciaal uitgeruste camera afgetast. De verlichting kon hiermee tot het hoogst toelaatbare worden opgedreven, wat zeer voordelig was voor de foto-elektrische cel. De doorlopende actie van speelfilms bood veel meer kijkplezier dan de monotone, elkaar opvolgende music-hall nummers die rechtstreeks werden uitgezonden.

De tijd die verstreek tussen de opname en het verzenden van een beeld opgenomen op pellicule bedroeg niet meer dan 7 seconden. Dit was aangetoond tijdens de Olympische spelen te Berlijn van 1936 waar men opnames had gemaakt vanuit een daartoe speciaal ingerichte autowagen. Humoradio schreef in '37: *“die korte tijd speelt dus geen praktische rol meer en het groote publiek zal alle gebeurtenissen kunnen meeleven, zooals het nu de radio hoort gedurende het middagmaal en 's avonds. Wat daartussen voorvalt, kan er niets bij winnen oogenblikkelijk te worden uitgezonden. Meestal zal de beschikbare tijd voor ontwikkeling van de film meer dan toereikend zijn, men zal zelfs de film kunnen retoucheren en haar van de passende onderschriften kunnen voorzien, waarmee wij zoo vertrouwd geworden zijn door de bioscoop”*¹. Recent opgenomen beelden konden aldus worden gemonteerd en 's avonds uitgezonden worden in een journaal of dergelijke, eventueel met ondertitels. Men waarschuwde wel voor de betrouwbaarheid van dit nieuwe medium: *“Als inlichtingenmiddel zal dit soort televisie weer niet helemaal betrouwbaar zijn”*, waarschuwde een reporter in Humoradio². Montage en manipulatie van beelden was, net als in bioscoopfilms, mogelijk.

Bij de ontwikkeling van de televisie hinkte België sterk achterop t.o.v. van de Verenigde Staten en de overige Westerse landen.

¹ Humoradio, “Hoever staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

² Humoradio, “Hoever staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

2. Naar de eerste regelmatige uitzendingen

In de jaren dertig werd in diverse Europese landen, de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en Japan succesvol geëxperimenteerd met het medium televisie. De uitbating van een televisiestation zorgde echter voor problemen. Toch slaagden enkele naties erin om omstreeks het midden van het decennium regelmatige uitzendingen te verzorgen. Elders bleef televisie steken in de experimentele fase en was het een zaak van ingenieurs of amateurs.

2.1. Duitsland

Eind jaren twintig, toen de radio tot een massamedium uitgroeide, kondigde de televisie zich reeds aan. Vanuit Berlijn werd het gerucht verspreid dat een Duits ingenieur erin geslaagd zou zijn een toestel samen te stellen waarmee filmvoorstellingen per draad of draadloos konden worden uitgezonden. De benodigde ontvangtoestellen zouden vrij eenvoudig te bouwen geweest zijn. Prijzen werden geschat op 400 mark, het equivalent van ruim 3.400 Belgische frank. Er werd echter getwijfeld aan de geloofwaardigheid van deze regelmatige berichtgeving omtrent deze uitvinding. Indien ze in overeenstemming zou zijn met de waarheid was men er van overtuigd dat dit een geweldige stap vooruit betekende op het terrein van de radio- en filmontwikkeling³.

In Duitsland werd reeds in 1928 geëxperimenteerd met televisie en tijdens het Nazi-regime werden de eerste beperkte uitzendingen gerealiseerd. De voortrekkersrol werd hierbij bekleed door de **Reichspost**, het **Reichsrundfunkgesellschaft** en het **Heinrich Herz** instituut. Vanaf 1930 werden reeds driemaal per week uitzendingen verzorgd vanuit Königswusterhausen, Witzleben en Döberitz (korte golfzender). In 1932 werd ook de ultrakorte golf aangewend. Dankzij een verbetering van de versterkingsmethoden en de verfijning van de beeldontleding (180 lijnen) werd contrastrijk beeld bekomen⁴.

Begin 1936 mochten enkele constructeurs proefzenden. Getuigen beweerden dat de Duitsers hun tijd ver vooruit waren inzake rechtstreekse televisie. Zo werden rond 1937 te Berlijn korte telecinema in de vorm van korte actualiteiten- en tekenfilms uitgezonden.⁵ In 1938 bereikten de Duitsers een doorbraak. In de *“Bezirksführershule”* van de Nationaal-

³ Het Laatste Nieuws, 29 januari 1929

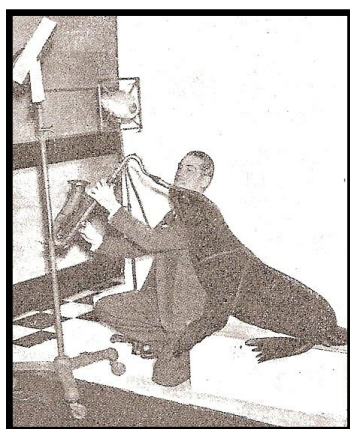
⁴ VAN DYCK., “Een en ander omtrent de televisieprogramma’s”, Radiojaarboek 1934., p. 505

⁵ Humoradio, “Hoever staat het met de televisie?”, 9 mei 1937

Socialistische Arbeidsdienst Gildenhall bij Neuruppin werd in de loop van de maand Juli de nieuwste televisiestudie van de Duitse Radio Maatschappij ingewijd.

2.2. Het Verenigd Koninkrijk

In het Verenigd Koninkrijk werden na samenwerking tussen de **B.B.C.** en de nijverheid begin jaren dertig bemoedigende resultaten met het nieuwe medium bereikt maar van perfecte beeldweergave was toen nog geen sprake. Dit was enkel te bereiken via de ultrakorte golf waar slechts een klein aantal liefhebbers over konden beschikken. Er werd daarom van meet af aan geopteerd om uit te zenden langs de gewone omroepzenders (261 m.). In 1932 schatte men het aantal kijkers in het Verenigd Koninkrijk op 7 à 8000 personen. In 1933 werd door de **Baird Company** een filmzender gemaakt waarbij het standaardbeeldformaat (3 x 4 cm.) werd aangenomen. Daarnaast bouwde men een nieuwe ultrakorte golfzender voor Crystal Palace gericht op de regelmatige uitzending van klankfilms. Deze zender was bedoeld voor de uitzending van klank- en beeldactualiteiten die te ontvangen waren in Groot-Londen. Daarnaast werd reeds vier keer per week music-hall uitzendingen verzorgd op de golflengte 261 m. De zang- en muziekuitzendingen gebeurden op de 398 m. golf in een speciale studio in het Britse Omroepaleis⁶.

Links: foto van een music-hall uitzending. In de studio werden cabaret-achtige optredens opgevoerd die het publiek al snel gingen vervelen. In dit geval: een saxofon spelende zeeleeuw !

(Radiojaarboek 1934)

Op **2 november 1936** begon de publieke omroep met de eerste regelmatige uitzendingen. Twee maatschappijen, **Baird** en **Marconi-E.M.I.** kregen een proeftijd van 4 maanden, waarbinnen men afwisselend één week uitzond vanuit het Alexandra Palace te Londen . Na het verstrijken van de proefperiode, in februari **1937**, besloot de “*Postmaster General*” enkel de normen van Marconi E.M.I. te bewaren. Dit stelsel hanteerde 405 lijnen per beeld en een verhouding van 30/70 tussen synchronisatie-impulsen en beelden. Het Baird-stelsel met 240 lijnen en 25 beelden per seconde werden aldus gestaakt. Volgens de S.B.R. bekwam men met het Marconi-stelsel een opvallende klaarheid en fijnheid van het beeld⁷. Net als in Frankrijk was ook hier het probleem van de

⁶ VAN DYCK., Een en ander omtrent televisieprogramma's., Radiojaarboek 1934, pp. 503-505

⁷ SBR-RADIO, “De televisie”, juni 1937, p. 2

uitbating in 1937 nog niet van de baan⁸. Na de eerste officiële uitzendingen kwamen nogal wat klachten binnen over de armtierige programma's.

De kroning van George VI op het kleine scherm werd reeds als een grote verbetering aanzien. Niet alleen de spektakelwaarde van de plechtigheid was hiervoor verantwoordelijk, maar ook de aanzienlijke technische verbeteringen. Voordien slaagde men er niet in om buitenopnames rechtstreeks door te sturen. Marconi-E.M.I. ontwikkelde daarvoor een uiterst gevoelige camera. Hoewel het op de dag van de kroning oude wijven regende, wat volgens de commentator slechte beelden zou opgeleverd hebben, kregen de kijkers toch heldere beelden te zien. Het doorsturen van deze beelden betekende een mijlpaal in de geschiedenis van de televisie. Ze werden doorgestuurd naar Alexandra Palace om van daaruit langs een gewoon station te worden uitgezonden. Marconi-E.M.I. gebruikte daarvoor een draagbare zender die de verbinding tussen beide punten verzekerde⁹. Er verschenen ook lovende artikels in de Engelse kranten met betrekking tot de uitzending van de tenniskampioenschappen te Wimbledon. Dit was van een andere orde dan het in beeld brengen van een zich traag voortbewegende stoet. Het was de eerste maal dat een sportmanifestatie werd uitgezonden. Dit huzarenstukje werd gerealiseerd met een volledig onafhankelijk bewegende zender die de 12 mijl tussen Wimbledon en Alexandra Palace overbrugde. De volledige installatie bevond zich in drie autowagens¹⁰. Men maakte gebruik van twee camera's, die respectievelijk overzichten en beweging konden maken.¹¹ Naast de buitenopnames bleef men echter banale programma's uitzenden.

De trage "take-off" van de televisie was dan ook hoofdzakelijk te wijten aan de hoge kostprijs van de programma's en de uitbating van de stations en de nog dure televisieontvangers. Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in september 1939 stelde echter een voorlopig einde aan deze ontwikkelingen¹².

⁸ SBR-RADIO, "De televisie", juni 1937, p. 3

⁹ SBR-RADIO, "De televisie", juni 1937, p.4

¹⁰ SBR-RADIO, "Televisie", juli 1937, p. 1

¹¹ SBR-RADIO, "Televisie", juli 1937, p. 2

¹² LUYKX T. , Evolutie van de massacommunicatie, Elsevier, Brussel, 1978, p. 380

2.3. De Verenigde Staten, Japan en de Sovjet Unie

De Radio **Corporation of America** (R.C.A.) installeerde in **1931** op het Empire State Building te New-York een eerste zender. Toch stond men minder ver dan de Europese landen. Het Radiojaarboek 1934 meldde (p. 505): *“In de Vereenigde Staten, heeft men met de televisie wat te geweldig omgesprongen, de bluf is de praktische ervaring voorbij gelopen en heeft dan noodzakelijkerwijze gevoerd naar een ontgoocheling. Wat men daar nu ook over schrijve, wij weten uit direkte technische bron, dat de televisie-zaak er ginds op verre na, niet zoo schitterend voorstaat als in Duitsland en Engeland. Het “licht” komt ons voornamelijk uit het Oosten, want niet alleen in Duitschland, ook de Sovjets hebben van den beginne af de sociale macht van televisie begrepen.... Met filmdistributie zelfs werden er reeds zeer interessante resultaten behaald [...].*

Pas in 1938 werden door **R.C.A.** (Radio Corporation of America) de eerste bruikbare televisietoestellen geproduceerd. Op de werelddtentoonstelling te New York in April 1939 waren ze dan ook dé sensatie van het moment. Vanaf 30 april hadden de eerste tv-uitzendingen plaats, maar zonder veel succes. Pas na de Japanse aanval kwam er een einde aan het particuliere initiatief en stortten de nationale radioketens zich op het nieuwe medium¹³.

In **Japan** was televisie omstreeks 1930 al sterk ontwikkeld. Vanaf **1 november 1931** werden vanuit Tokio onder leiding van prof. Takayanagy en prof. Thomomasa studio-uitzendingen verzorgd¹⁴.

De eerste experimenten in de **U.S.S.R** klimmen op tot **1931**. Vanaf 1938 verzorgden twee stations, respectievelijk in Moskou en Leningrad, regelmatige maar gebrekkige uitzendingen. Pas na de oorlog kregen deze een vervolg¹⁵.

2.4. Andere Europese landen

In **Italië** werd sinds het begin van de jaren dertig via de zender van **Pratesmeraldo** korte golfuitzendingen de ether ingestuurd door de officiële omroep E.J.A.R. In **1933** hadden de uitzendingen plaats op dinsdag en vrijdag telkens van 23u tot 24u. Op het schierei-

¹³ LUYKX T., Evolutie van de massacommunicatie, Elsevier, Brussel, 1978, p. 406

¹⁴ VAN DYCK., “Een en ander omtrent de televisieprogramma’s”, Radiojaarboek 1934., p. 506

¹⁵ LUYKX T., Evolutie van de massacommunicatie, Elsevier, Brussel, 1978, p. 471

land was men direct begonnen met kortegolfuitzendingen wat de kwaliteit verhoogde maar de popularisering in de weg stond¹⁶.

Omstreeks 1932-1933 was in **Frankrijk** een televisiebeweging op gang gekomen met Barthélémy en Chauvierre als protagonisten. Proefuitzendingen gebeurden via de zender van Montrouge ingericht door de **Compagnie des Compteurs**. Daarnaast werden dagelijks uitzendingen ingericht door de Parijse P.T.T. Om de andere dag werden de uitzendingen verzorgd door de **Baird Pathé Natan** maatschappij (Engels beeldformaat) en de Compagnie des Compteurs (R. Barthélémy)¹⁷. In **1935** werd gestart met uitzendingen vanuit de Eiffeltoren onder leiding van Barthélémy. Een reporter van Humoradio (P.P) was getuige van een proefuitzending in de Rue de Racine te Parijs, gelegen op 1500 m van de zendantenne van de Eiffeltoren: [...] *“in een hoek staat een soort smal en laag buffet, net afgeteekend, dat opvalt door een geheimzinnig witachtig kijkgat tusschen wat men schuiven zou kunnen noemen. Bij het openen der buffetdeuren verschijnt een wijzerplaat “cadre- ren”, zoals bij een bioskooptoestel. Maar mijn gastheer draait aan niets, noch zoekt iets. Even een sleuteltje inleggen en dan verwijderd hij zich om de lichten van het vertrek met gesloten gordijnen te doven. Het is vier uur in den namiddag. Eerst hoort men een zacht geritsel in de duisternis. Dan ziet men een lichte klaarte. Het is een verticale bevende lijn, welke plotseling verbreedt gelijk een rol papier die afgerold wordt, en teekent een vierkant in den cikel van het kijkgat. Zonderlinge visie!... de lichtbundel kronkelt zich, beweegt, verlengt, verandert en blijft toch steeds scherp afgeteekend. Het uitzicht verandert. Horizontale lijnen rekken zich uit, doorstrepen de gansche oppervlakte van het kleine scherm. Terzelfdertijd hoort men een stem. Plotseling verschijnt een vrouwengezicht, waarvan men de lippen ziet bewegen. Woorden worden uitgesproken*¹⁸.

De vroegste uitzendingen bestonden hoofdzakelijk uit variéténummers, voordrachten, muziek en dans. Veelal stelden die artistiek niet veel voor. Dit gegeven was voor de eerste televisiekijkers dan ook de voornaamste klacht. Terug naar het Parijs van 1935: “Korte aankondiging: “mijnheer Jean Retty, van het “Trianon Lyrique” zal u “Souvenir” voordragen. Ander aangezicht, andere stem, waarvan niet één trek verloren gaat. De stem verheft zich, we “zien” de zangeres terzelfdertijd zingen. Alles is zoo duidelijk te onderscheiden, dat men erbij vergeet dat het scherm zo klein is. Nieuwe aankondiging. Het eerste gezicht, waarmede wij reeds vertrouwd zijn, komt weer op het scherm. De lippen kondigen

¹⁶ VAN DYCK., “Een en ander omtrent de televisieprogramma’s”, Radiojaarboek 1934., p. 506

¹⁷ VAN DYCK., “Een en ander omtrent de televisieprogramma’s”, Radiojaarboek 1934. p. 506

¹⁸ Humoradio, “Hoever staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

*een danseres aan, die onmiddellijk daarop verschijnt. Kleiner, iets meer in de verte, maar even duidelijk te onderscheiden. Een onzichtbare piano rhytmeert haar dans.*¹⁹

De televisie-uitzendingen waren onderhevig aan storingen: *“plotseling ziet men alleen de beenen, afgesneden tot aan de knieën, die hun danspasje ongestoord voortzetten boven op een zwarte streep, waaronder de romp van de zangeres zonderling beweegt. Ik wou roepen “cadreeren”, zoals in de bioskoop, maar ik houd me bijtijds in. “Parasiet” zegt mijn gastheer en bukt zich om een knopje bij te regelen. Alles is weer in orde wanneer het beeld vervangen wordt, door een haakje, dat op zijn beurt weer snel verdwijnt. Dan wordt de ontvangst weer normaal, niettegenstaande lichte trillingen, zoals rimpels op en neer, die nu en dan voorkomen. De kwaliteit van de muziek was even goed gebleven. Dit waren de enige incidenten, welke de een uur lange vertooning kwamen storen, en dit opgevangen met een gewoon toestel uit den handel, bediend door een heer zonder bijzondere kennis in televisiezaken*²⁰.

Vanaf maandag **4 januari 1937** gaf **Radio-Vision**, het uitzendingsorgaan van het ministerie van P.T.T. en het enige televisiestation in Frankrijk, iedere dag tussen 20 u en 20 u 30 een vertoning. De studio was gesitueerd in de Rue de Grenelle te Parijs. De regelmatige avonduitzendingen (rechtstreeks) kwamen er uiteindelijk na maandenlang verzoek van amateurs en zelfbouwers, die net als bij de experimenten met radio-omroep opnieuw als vorsers optraden. Ten einde de programma's onderhoudend en afwisselend te maken verscheen tussen ieder nummer **Suzy Winker** die de artiesten voorstelde. Zij was de eerste omroepster van de Franse televisie. Humoradio schreef: *“ook haar uitzicht is in overeenstemming met het livrei der dienaars van den nieuwen god: Televisie .Geen schmink, geen kunstmatige wimpers, echter zeer langwerpige oogen, in tegenstelling met de cinéma – praktijken, waar het oog natuurlijk blijft; sterk onderlijnde wenkbrauwen, groene oogleden, uniforme grondtint, zooniet zou, bij de ontvangst, het aangezicht grijs en zonder enig karakter zijn. Er moeten dus twee specialisten aanwezig zijn.*

Ter controle van de beeldkwaliteit waren twee kijkgaten in de studio. Eén gaf het rechtstreeks opgevangen beeld in de studio, het ander het beeld opgevangen met een antenne. Ook hier stelden de oorlogsomstandigheden een einde aan²¹. De Eiffeltorenzender ontving de door het beeld gemoduleerde stroom via een ondergrondse kabel. Niet ver van de studio bevond zich een zaal met enkele stoelen. Aan het uiteinde ervan was een paneel

¹⁹ Humoradio, “Hoever staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

²⁰ Humoradio, “Hoever staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

²¹ LUYKX T., Evolutie van de massacommunicatie, Elsevier, Brussel, 1978, p. 435

met twee kijkgaten. Binnen een periode van 3 maanden waren daar circa 6.000 mensen over de vloer geweest die kennis met het nieuwe medium konden maken. Velen schenen teleurgesteld huiswaarts te zijn gekeerd: *“Is dat alles? Hoe klein en onvolmaakt! Zij hadden zich een scherm voorgesteld, even groot als het doek in de bioscoop, en daarop het beeld volmaakt duidelijk weergegeven; zover heeft de televisie het helaas nog niet gebracht. Maar de televisie is er, al is men er nog zo wantrouwend tegen ten opzichte van haar vooruitgang, zoo weinig vertrouwd met haar techniek. Geen tooverij, maar toch een mirakel. Het mirakel der mijnwerkers, der fabrieksarbeiders, der technici uit het laboratorium. De reis van het bewegend beeld, dat plotseling naar voren schijnt te treden, is begonnen voor jaren, voor eeuwen, en het zachte geronk der motoren van de studio is slechts de lichte echo van een daverend werk”*²².

In de studio van de **“Poste-Parisien”** werd een volledige zendinstallatie van 180 lijnen op 7,5 m. golflengte ingericht. De ministeriële toelating bleef echter uit, zodat uitzendingen nooit plaatsgrepen. Hoogst waarschijnlijk had dit te maken met de toenemende oorlogsdreiging waar door aan defensie de hoogste prioriteit werd gegeven.

In Nederland vervulde **Philips Eindhoven** de pioniersrol. In Eindhoven werd een proefstudio ingericht. Op de Utrechtse jaarbeurs van maart 1938 werden de eerste openbare demonstraties gegeven.²³

2.5. België

*“Het radiotoestel is **algemeen** aan ’t worden, ook bij ons volk. De meeste huiskamers beschikken over een ontvangsttoestel. De Muziek en het Gesproken Woord, de meest populaire kunsten, staan dus in ieders bereik. De volksmenschen, zoo goed als de rijke, kan genieten van de concertprogramma’s en van de lessen en lesvoordrachten der beste lezers en sprekers. Wij hebben haast de school in huis. De tijd is niet ver, dat de student tevens het orkest, den zanger, den spreker, kunnen **zien**, indien in ons land - zooals in andere landen - de Omroep wilde aan **televisie** doen. De televisie- **ontvangsttoestellen** zijn immers lang in den handel! Eens de Televisie ingevoerd, dan is de zaak volledig, dan kunnen we **hooren** én **zien** tegelijk. Intusschen moeten wij ons vergenoegen met televisie-uitzendingen uit het buitenland! Dit alles is een voordeel voor de algemene opleiding der groote massa. Dat*

²² Humoradio, “Hoeveel staat het met de televisie”?, 9 mei 1937

²³ LUYKX T., Evolutie van de massacommunicatie, Elsevier, Brussel, 1978, p. 501.

wat vroeger alléén ten goede kwam aan enkelen van de stad, kan nu door het gansche volk, óók op het platteland worden genoten. De concertzaal treedt in ieders huis ! Indien de Brusselsche Omroep (N.I.R., nvdr.) ons niet langer overlaten wil aan buitenlandsche Televisiezending en zelf aan Televisie wil doen krijgen we ook thuis: onze opera, onze spreker, onze film, ons muzeum, ons geschreven woord, ons oogenschouwelijk onderwijs op elk gebied. Dan wordt het werkelijk “klank en beeld” !²⁴”.

Deze beschouwing stond te lezen in het Radiojaarboek 1934. Radio was in de eerste helft van de jaren dertig reeds verspreid in alle lagen van de bevolking. Toch moet men dit enigszins relativiseren. Hoewel het aantal radiotoestellen in de jaren dertig gestaag steeg, bleef de aankoop van een lampenradio vrij duur.

Boven: de televisie-ontvanger “Telechor-V.I.R.O. liet toe om alle Europese zenders te ontvangen. De uitzendingen volgens het standaard-formaat: Berlijn, Montrouge, Königswusterhausen, Doberitz, Rome, Moscou en Belgische uitzendingen konden in het bovenste venster waargenomen worden, terwijl die gebruik makend van het Engelse beeldformaat in het rechter verschenen. De opening links was bestemd voor de luidspreker. De V.I.R.O. was een klank en beeldinstituut te Borgerhout-Antwerpen.

(Radiojaarboek 1934)

Televisie was sinds het einde van de jaren twintig technisch mogelijk, ontvangsttoestellen waren reeds op de markt en in het buitenland werden voor een klein publiek (wie het zich kon permitteren, wie over de nodige technische kennis beschikte) reeds uitzendingen verzorgd. In die jaren was men zich zeer goed bewust welke implicaties dit medium op de samenleving zou hebben. De bevolking zou het huis niet meer moeten verlaten om een “venster op de wereld” te krijgen maar de culturele instellingen zoals concertzalen en schouwburgen zouden wellicht in de problemen komen en grote hervormingen tegemoet gaan. Daarnaast was men zich bewust van de “pedagogische” of “propagandistische” mogelijkheden van de televisie, die in vergelijking met radio nog een veel grotere aantrekkingskracht en “hypnotiserende” mogelijkheden bood. Vooral in totalitaire regimes (nazi-Duitsland, de sovjetunie) werd vroeg van dit aspect gebruik gemaakt. Men sprak in die tijd nog over “beeldradio” en meende dat de televisie mettertijd de radio zou vervangen.

Het medium televisie schiep echter heel wat problemen voor de inrichting: een gebrek aan eensgezindheid over het lijnstelsel, beperkte uitzendkracht, hoge kostprijs en moei-

²⁴ VAN DYCK., “De concertzaal en de opera in de huiskamer”., Radiojaarboek 1934., p. 312.

lijkheden inzake programmering.

In België kwam een televisieomroep maar moeilijk van de grond. Toch was daar in de jaren dertig grote belangstelling voor. Ook in het parlement werd erover gediscussieerd en de wetgever was in 1930 vooruitziend geweest. Naast radiotoestellen dienden ook de eigenaars van toestellen die beelden konden ontvangen de taks van 60 frank te betalen²⁵.

Er werd reeds vroeg geëxperimenteerd. In **oktober 1929** werd in het auditorium fysica van de faculteit wetenschappen te Brussel een eerste demonstratie gehouden door Dr. Druyvesteyn die verbonden was aan de Philips Laboratoria. Het betrof een theoretische uiteenzetting met een praktische demonstratie gericht aan professoren, wetenschappers en studenten²⁶. Op **27 juni 1931** werd door ingenieur J.G.R. van Dyck te Brussel (Laeken) een publieke zend- en ontvangstdemonstratie vertoond, terwijl enkele weken later (16, 17, 18 juli) in de zaal van het Antwerpse Ter Boelaer park succesvolle televisievoorstellingen werden gegeven. Begin **augustus 1932** verkreeg Van Dyck na lange onderhandelingen met **Radio Catholique Belge** de toelating om verschillende proefuitzendingen via de 508 m. golf te verzorgen (Radio Jaarboek 1934). Vanuit Brussel en Veltem werden korte filmpjes en foto's uitgezonden die met mechanische toestellen van het Baird-type konden worden ontvangen. Na twee maanden werd het experiment echter stopgezet omdat de radio-uitzendingen zouden worden gestoord²⁷. In **1935** werden op de wereldtentoonstelling op de Heizel eveneens televisiedemonstraties gegeven²⁸.

De noodzakelijke ruimte voor de tele-cinemazender bracht grote moeilijkheden teweeg. Het N.I.R. dat toen voor radioprogramma's met een ernstig ruimtegebrek te kampen had besloot betere werkingsvoorwaarden af te wachten om de experimenten voort te zetten. De bouw van het nieuwe ontvangststation in Elsene opende immers perspectieven. De toren die het gebouw van het N.I.R. kenmerkt was in de plannen nog niet voorzien en pas tijdens de bouw toegevoegd met het oog op televisie-uitzendingen.

Naast ingenieurs zoals van Dyck vervulden de amateurs opnieuw de rol van vorsers²⁹. Ook zij experimenteerden thuis of in clubverband met dit nieuwe medium. Ook op de radiosalong was vanaf de jaren dertig een televisiestand vertegenwoordigd.

²⁵ www.mers.be (Het geld van de Omroep. 1930-1939)

²⁶ La Radio-Industrie. Organe professionnel de l'industrie de la T.S.F., première démonstration de télévision en Belgique, novembre 1929

²⁷ http://www.vrt.be/vrt_master/over/vrt_overvrt_geschiedenis_1932/index.shtml

²⁸ http://www.vrt.be/vrt_master/over/vrt_overvrt_geschiedenis_1935/index.shtml

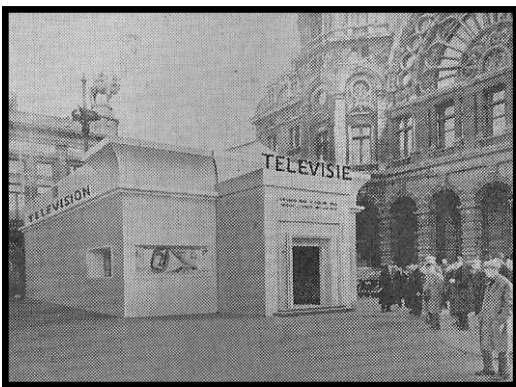
²⁹ VAN DYCK., "Een en ander omtrent televisie-programma's", Radiojaarboek 1934., p. 507.

Het uitblijven van de doorbraak van de televisie in België was niet alleen te wijten aan ruimtegebrek maar had naast technische problemen te maken met disputen omtrent programmering, financiering en de afzijdige houding van de overheid. Bovendien waren de eerste ontvangers nog vrij gecompliceerd en zeer duur. De kwestie van het aantal lijnen was een eerste probleem. Begin 1936 hielden de Fransen en Duitsers zich aan een scherpte van 180 lijnen en 25 beelden per seconde. In Engeland werd echter na experimenten gekozen voor het stelsel van 405 lijnen van de maatschappij Marconi E.M.I. met een frequentie van 2000 Kc/s. Het Baird stelsel met haar 240 lijnen per beeld moest het onderspit delven.

In SBR-Radio was men in januari 1936 van oordeel dat televisiezenders genoodzaakt waren om zeer grote frequentiebanden en uiterst korte golflengten in te nemen om de versperring van het luchtruim te voorkomen. Deze golflengten boden echter het nadeel dat ze een kleine draagwijdte hadden. Een televisiezender mocht volgens de Brusselse onderneming niet hopen een draagwijdte van meer dan enkele mijlen te overspannen. Dit impliceerde een groot aantal zenders om de verbindingen tot stand te brengen, zelfs in een klein land als België. Daarnaast kon er door de crisis te weinig geld vrijgemaakt worden voor de uitbouw van een televisieomroep. De overheid hield zich afzijdig en een Belgische onderneming bleek niet bereid in dit nieuwe medium te investeren. De Radio Corporation of Amerika (R.C.A.) had voor de in '36 in aanbouw zijnde zender een miljoen dollar voorzien, wat neerkwam op ongeveer dertig miljoen Belgische frank. Een ander reeds hoger vermeld probleem was de moeilijkheid van de programmering: *“Men zal inderdaad alle dagen, voor de talrijke zenduren, interessante en afwisselende onderwerpen moeten vinden. Tegenwoordig ondervindt de radio de grootste moeilijkheden om hare programma's op te stellen”*³⁰. Theater was een dure optie omdat men spelers, schrijvers, kostuums en attributen moest aanschaffen. De uitzending van actualiteiten en reportages was voor de Société Belge Radio-électrique een optie, maar van minder belang. Men was voorstander van tele-cinema, maar er werd gevreesd in welke mate filmproducenten bereid zouden worden gevonden om films te verhuren aan televisiestations. S.B.R meende dan ook dat er waarschijnlijk vennootschappen zouden ontstaan die uitsluitend televisiefilms zouden produceren. Daarnaast moest men genoeg uitzendmateriaal hebben, want na één uitzending was het materiaal reeds verouderd. Er was bovendien ook nog de eeuwige struikelsteen in België die ook bij de ontwikkeling van de radio-omroep tot onenigheid, onvrede en conflicten had geleid: de tweetaligheid. Voor dit probleem kon men echter de hoop stellen op

³⁰ SBR-RADIO, Hoe staat het met televisie?”, januari 1936, p. 4

gedubde films, net zoals toen gebeurde in de cinémathèques. **Brillard**, een vooraanstaande persoonlijkheid, verklaarde in 1936: “*En attendant, continuons à acheter et à jouir paisiblement de cette vieilleries qu’est un appareil de radio tout à fait ordinaire et qui, pendant bien d’années encore, suffira à agrémenter nos soirées au coin du feu tout en nous permettant de lire notre journal ou même de faire un bridge. Quant à la télévision, qui nécessitera toujours des appareils spéciaux, sachons refréner nos impatiences et nos ambitions et ne pensons pas encore que « ceci a tué cela »*”³¹. In 1937 was om die redenen maar weinig vooruitgang geboekt³². De belangstelling bleef echter bestaan, maar de oorlogsdreiging en een opnieuw verzwakkende economie maakten een praktische uitwerking onmogelijk.

Boven: Op 8 maart 1938 werden in een televisiegebouw op het Koningin Astridplein tegenover het centraal station te Antwerpen publieke demonstraties gehouden..

(Radio Revue, april 1938)

Het bleef in België bij experimenten en demonstraties. Zo kon het grote publiek op **dinsdag 8 maart 1938** te Antwerpen (Koningin Astridplein) kennis maken met televisie. Dit initiatief werd verwezenlijkt door de “*Antwerpse propagandaweken*” in samenwerking met **Philips**³³. De radio-elektrische nijverheid bleef echter een terughoudende positie innemen. Men bleef radiotoestellen en radiogrammofoon combinaties produceren. Zelfs de grootste radiofabrikant van het land, de Société Belge Radio-électrique, bracht in de jaren dertig geen enkele televisieontvanger op

de markt. Toen het oorlogsgeweld steeds dichterbij kwam, werden de plannen definitief opgeborgen.

³¹ SBR-RADIO, “Hoe staat het met televisie?”, januari 1936, p. 4

³² SBR-RADIO, De televisie, juni 1937, p. 1

³³ Radio-Review, “Televisie te Antwerpen”, april 1938, p. 369